

GALA GALACTION (16 APRILIE 1879 - 8 MARTIE 1961)

„Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinției Tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă. Atâta jaf la vulturi, din mana bieteii țări și din carne anoastră”. („La Vulturi!” – Gala Galaction, 1912)

INDEPENDENȚA

Această sfâșietoare rugă este rostită de bătrânul baci Dănilă, unul dintre personajele nuvelei „La Vulturi!”, rugă ce își păstrează valabilitatea de peste un secol și devine emblematică pentru nefericita și dramatica noastră soartă. Ar trebui rostită astăzi de întregul neam al urmașilor getodacilor din carnea cărora se înfruptă atâția „vulturi” străini și autohtoni, ce și-au însușit hulpavi mana bieteii noastre țări. Cu această tulburătoare secvență am pătruns în opera lui Gala Galaction, „unul dintre poeții de frunte ai prozei românești”, cum îl numește Mircea Zăciu în al său dicționar „Scriitori români”. Grigore Pișculescu a desfășurat timp de cincizeci de ani o prodigioasă activitate literară concretizată în volume de schițe, nuvele, povestiri, romane, amintiri, însemnări de călătorie și traduceri.

Pseudonimul Gala Galaction și l-a creat în timpul unei călătorii cu trenul, ascultând glasul roților ce apare în mintea sa: „gála-gala; gála-gala”, ritmicitate căreia îi adaugă, conform modei timpului, terminația „(c)tion” de origine franceză, astfel că multă vreme numele i-a fost pronunțat Gala Galacsion, respectându-se sorgintea terminației. Mai târziu s-a aplicat principiul fonetic al limbii noastre, astfel că acum pronunțăm cum se scrie - Galaction. Gala Galaction, pe adevăratul său nume Grigore Pișculescu, s-a născut în 16 aprilie 1879, în vatra „schitului Didești” de lângă Roșiorii de Vede, județul Teleorman (sat așezat la confluența pârâului Tecuci cu râul Vedea), în familia arendașului Nicolae Pișculescu și a Chiriachiei (născută Ostreanu). A făcut școala primară și elementară în satul natal și la Roșiorii de Vede, liceul la București, la „Sf. Sava”.

În 1899 s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București, dar în 1900 o părăsește și trece la Facultatea de Teologie. În 1909 își ia doctoratul în teologie la Cernăuți; din acest an devine defensor ecleziastic; se preoțește în 1922.

Încă din 1896 își făcuse debutul literar în „Adevărul ilustrat” cu povestirea „Pe terasă”. Urmează o multitudine de colaborări la revistele „Viața socială”, „Literatură și artă română”, „Revista idealistă”, „Viața românească”, „Rampa”, „Flacăra”, „Facla”, „Înfrățirea”, „Cronica” ș. a. În 1914 are loc debutul editorial cu volumul „Biserica din răzoare”.

După 1919 îmbracă „bluza luptei revoluționare a proletariatului” publicând articole în „Socialismul”,

„Tineretul socialist”, „Chemarea”, „Luptătorul”, „Cuvântul liber”, articole pe care le strânge în volumele „O lume nouă” (1919) și „Răboji pe bradul verde” (1920).

În perioada interbelică a colaborat la „Viața românească”, „Dimineața”, „Adevărul literar și artistic”, „Revista fundațiilor regale” ș. a. A călătorit în Ungaria, Grecia, Orientul Apropiat, Italia. Impresiile și trăirile din timpul călătoriei la „locurile sfinte” constituie cuprinsul volumului „Scrisori către Simforoza - În Pământul Făgăduinței” din 1930. În aceeași perioadă interbelică tipărește: 1924 vol. „Toamne de odinioară”; 1928 „Caligraful Terțiu”; 1930 „Roxana”; 1932 „Papucii lui Mahmud”; 1933 „Doctorul Taifun”; 1935 „La răspântie de veacuri”. În 1943 publică piesa de teatru „Rița Crăița”; în 1938 realizează, împreună cu preotul Vasile Radu, versiunea românească a Bibliei. În aceleași decenii este profesor de teologie, militant democrat și antifascist.

După Al Doilea Război Mondial activează susținut în paginile presei postbelice: „Victoria”, „Veac nou”, „Jurnalul de dimineață” etc; colaborează la „Scânteia” și „România liberă”; prezidează mitinguri, ține conferințe în diferite orașe. În 1946 este deputat în Marea Adunare Națională, vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români (1946). Din 1947 este membru al Academiei. În 1954 a primit „Ordinul Muncii” clasa I. Din cauza unei congestii cerebrale suferite în 1955 își petrece ultimii ani din viață în inactivitate. S-a stins în 8 martie 1961 la București.

Întreaga operă a lui Gala Galaction este traversată de spiritul iubirii de oameni, al carității și al toleranței, spirit alimentat de doctrina evanghelică.

Povestirile sale îmbrățișează dureri și frământări omenești, puternice conflicte sociale și morale, care scot în evidență personaje înzestrate cu exemplară tărie sufletească și frumusețe morală aparte.

Una dintre capodoperele scriitorului și ale nuvelisticii românești, în general, este nuvela „De la noi la Cladova”, care înfățișează zbuciumul sufletesc al popii Tonea care se zbate între dorința de a-și împlini iubirea pentru Borivoje și conștiința căderii în păcat. Nu uită că este slujitor al Domnului și că tânăra sârboaică este soția jupânului Traico. Borivoje se îmbolnăvește din cauză că popa nu răspunde iubirii ei înflăcărate. În clipa ultimă a vieții, Borivoje își mărturisește dragostea într-o spovedanie făcută popii la pieptul căruia moare într-o unică îmbrățișare mistică - prima și ultima pe care și-a permis-o preotul dominat de o morală exemplară.

O altă capodoperă este nuvela „La Vulturi!”, care înfățișează o pagină din trecutul zbuciumat al poporului nostru, evenimentele dramatice narate de autor petrecându-se pe fundalul Revoluției lui Tudor Vladimirescu din anul 1821. Într-o zi cu soare dulce și pace adâncă, în satul de pe malul Iablanicioarei, de la poalele Scripetelui, munții în care în care-și aveau cuiburile vulturii stăpânitori ai văzduhului, cade ca un trăsnet vestea că în sat au năvălit turcii.

Agripina, fata cea mai mică a starostelui ciobanilor de pe Scripete, își ia cei trei copii și începe să urce pieptiș muntele, căci trebuie să-i anunțe pe ciobani de grozăvia ce a căzut peste sat. Povara este grea, deoarece copiii obolesc și trebuie să-i ducă pe rând în cârcă, pe Măriuca și pe Vlad; pe cel mic, sugar, îl duce în șorțul prins la brâu. Ajunsă în Valea Brăcinelului, își dă seama că nu-l mai poate căra pe Păunaș și-l ascunde într-o căpiță de fân, continuându-și drumul până la stână. Ciobanii își dau seama de nenorocirea abătută asupra lor după gesturile disperate ale Agripinei, care „avea umbletul și schimele unei nebune”.

Ciobanii pun la adăpost oile, singura lor avere, și apoi coboară în poiană pentru a-l lua pe cel mic. În apropierea căpițelor văd șorțul Agripinei și scutecele sugarului, toate sfâșiate și pline de sânge. Păunaș fusese devorat de vulturi!

Nevinovata jertfă a nepotului se adaugă unui lung șir de suferințe îndurate de-a lungul vieții: de trei ori agoniseala i-a fost distrusă de năvălitori, ginerele era în oastea lui Tudor, fiica lui cea mică își creștea singură cei trei copii și ducea povara gospodăriei. Singura speranță era ajutorul dat de Dumnezeu, căruia îi înalță ruga sa tragică și simbolică, ce amintește milenii din viața zbuciumată a înaintașilor getodaci. Cei mai cumpliți „vulturi” au fost romanii, cărora le-au urmat alte cârduri de păsări răpitoare ce s-au înfruptat din truda neamului său pașnic și cuminte. Moș Dănilă, ca personaj, întruchipează spiritul de jertfă pe altarul libertății neamului, răbdarea, tenacitatea, tăria de caracter, atașamentul față de familie, puritatea sufletească, hărnicia neamului din care se trage. Demnă

urmasă a tatălui său, Agripina este soție credincioasă, mamă iubitoare, femeie harnică, puternică și curajoasă, reprezentând astfel pe înaintașele noastre din rândul cărora s-au ridicat cândva Amazoanele.

Nuvela „Lângă apa Vodislavei” aduce în prim plan demnitatea umană, demnitatea unui cioban care fusese grav jignit de un negustor bogat, care îl pusese să tragă la jug. Răzbunarea ciobanului este crâncenă: îl omoară pe negustor nesuportând umilirea de cândva.

Nuvela „Gloria Constantini” este considerată de G. Călinescu „o nuvelă solidă”, care denunță consecințele grave, tragice ale demenței declanșate de foamea de aur trăită de Constantin, fiul românului Tudor Fierescu și al unei turcoace, familie din zona cosmopolită a Dunării, Corabia. Fire neliniștită, Constantin este un aventurier mereu în căutare de aur și amor. Merge până acolo cu nesăbuința încât atrage pe soția fratelui său vitreg într-o relație intimă. Pe ea o cheamă când găsește o comoară, dar este descoperit de fratele vitreg pe care îl omoară. Cei doi trec Dunărea în Bulgaria, dar sunt uciși de grănicerii bulgari, crima și păcatul fiind astfel crunt pedepsite, conform normelor morale ale preotului membru al unui tribunal ecleziastic. Scriitor realist cu accente veriste (verism – curent apărut în Italia sec. XIX ca variantă a naturalismului francez), Gala Galaction surprinde realitatea istorică și socială a vremii sale sau a unor timpuri apuse, dar rămase în conștiința poporului de la care le-a preluat prin istorisirile ascultate în copilărie. Împletind aceste reminiscențe cu observațiile directe ale unor acute frământări și reflecții, autorul creează impresionante scene ale luptei de clasă sau ale zbaterii sufletului uman între virtute și ispită. Tot o ispită devoratoare – bogăția și faima – trăiește și personajul nuvelei „Moara lui Califar”, Stoicea, care, pentru a le obține, face pact cu diavolul. Stoicea, „Flăcău chipeș și curajos”, „stejar în port, oțel în braț”, adevărat Făt-Frumos, merge la moș Califar, morarul, ca să se „procopsească” și văzând că acesta (întruchipare a Diavolului) nu-i poate procura avere decât în vis, îi sfarmă țeasta, apoi se aruncă în iazul morii, pavat cu oase omenești (dovadă că și alții sfârșiseră în iaz neîndurând mizeria și sărăcia și neputând trăi fericirea doar în vis). Această nuvelă se înscrie în categoria creațiilor fantastice, deoarece moș Califar este un vrac ce trăiește la moara părăsită de trei sute de ani „o viață blestemată și sunt afurisit să nu pot să mor decât omorât”. Stoicea împlinește destinul: „ține atunci! Creierii vrăjitorului se sleiră pe pod”.

Tot în sfera fantasticului se înscrie și acțiunea nuvelei „Copca Rădvanului”. Mură Lăutarul este îndurerat că domnița Oleana se mărită și obține favoarea de a-i însoți pe însurăței la drum. Atunci se întâmplă ceva diavolesc: „Rădvanul zbura pe cale. Șirag de rădvane și butci veneau pe urmă... Dar, când au ajuns unde e astăzi Copca, pământul a pierit... și rădvanul miresei și alte două-trei s-au dus în apa Oltului, în Copca Rădvanului”... Apele Oltului săpaseră malul pe dedesubt... necurat lucru... Vioara lui Mură și Oleana a țâșnit din Olt în văzduh „și a luat foc și zbura pe apă și ardea cât o căpiță și cânta și juca”. După ce Oltul este dezvrăjit, morții ies afară. Mură și Oleana au pe cap, în chip de cununii, două căldări sparte, bătute cu piroane.

Romanul „Papucii lui Mahmud”, considerat mai degrabă o parabolă pe ideea cosmopolitismului religios, aduce în prim plan o problemă de conștiință. Un pantofar făptuiește în stare de beție un

omor asupra unui prizonier turc, în 1877, fără a suporta consecințele penale ale crimei. Cuprins de remușcări, nu-și află liniștea sufletească decât după ce cutreieră întreaga peninsulă balcanică, confecționând încălțăminte pe care o dă de pomană tuturor desculților pe care îi întâlnește. Ajunge la perechea o mie exact când pășește în Turcia, unde moare cu sentimentul de a îmbrățișa, într-un extaz ce îl fericește, picioarele turcului ucis, străpunse de cuie și de a primi binecuvântarea mâinilor aceluiși, de asemenea, marcate de stigmatul crucificării.

Pantofarul este înmormântat de un prieten turc din Constantinopol în cavoul familiei, așa cum românul îngropase victima sa în cavoul familiei sale.

Această creație transmite ideea că schisma între confesiuni este un nonsens și că fiecare om se poate mântui.

Gala Galaction rămâne în literatura noastră un povestitor iscusit, creator de viață, un analist al pasiunilor dotat cu un mare simț al dramaticului, făuritor de scene memorabile. Ceea ce îi particularizează în chip izbitor eposul și întreaga operă este faptul că toate relatările evoluează pe un amplu fond liric, poetic. Prozatorul scrie întotdeauna cu o totală participare intelectuală și afectivă, rămânând un povestitor subiectiv, indiferent dacă formula este a povestirii, a nuvelei sau a romanului.

Nota de subiectivitate este potențată de frecvențele descrieri de natură, fiind, evident, un îndrăgostit de peisaj, aidoma unui pictor însetat de culoare, de pitoresc. Realizează astfel tablouri de natură care încântă prin eleganța și grația desenului, prin proșpețimea cromatică, suavitatea nuanțelor și inventivitatea combinării formelor. Receptiv la toate frumusețile firii, pretutindeni creează adevărate feerii.

Peisajul rămâne un fascinant decor ce răspunde nevoii de feeric, de vis și de stilizare a prozatorului cu chipul său de patriarh, cu impunătoarea sa barbă evocatoare a chipului lui Leonardo da Vinci sau Lev Tolstoi.

Despre impresionanta sa operă au scris: D. Caracostea, Felix Aderca, N. Iorga, Perpessicius, T. Vianu, O. Papadima, P. Constantinescu, C. Cioproga, Ov. Crohmălniceanu, Adriana Nicoliu, Dinu Pillat, G. Călinescu.

Opera lui Gala Galaction rămâne o lectură ce impresionează profund pe iubitorii de literatură de toate vârstele.

